

زنجیره ارزشی:
مفاهیم، تحلیل و کاربرد
در توسعه و سیاست گذاری

علیرضا فرمهبینی فراهانی، آزاده هادیزاده اصفهانی

فهرست مطالب

۱۳	پیشگفتار.
۱۶	مقدمه، ضرورت و راهنمای مطالعه کتاب
۲۰	مخاطبان هدف و منابع تهیه
۲۲	راهنمای مطالعه
۲۷	فصل ۱ - مفاهیم پایه زنجیره ارزش
۲۷	۱- زنجیره ارزش چیست؟
۲۷	۱-۱- زنجیره ارزش ساده
۲۸	شکل (۱)- چهار بخش اساسی در یک زنجیره ارزش ساده
۲۸	۱-۲- زنجیره ارزش گسترش یافته
۲۹	۱-۳- زنجیره ارزش یا زنجیره ارزش: مفاهیم مشابه
۳۰	شکل (۲)- زنجیره ارزش جنگلداری، الوارسازی و میلان سازی
۳۱	شکل (۳) - یک یا چند زنجیره ارزش
۳۲	۲- مراحل زنجیره ارزش: تعریفی کاربردی
۳۴	شکل (۴) - زنجیره ارزش گسترش یافته صنعت گاوداری
۳۴	۳- تبیین دینامیکی زنجیره ارزش
۳۵	شکل (۵) - مدل علی و معلولی زنجیره های ارزش [۳]
۳۵	۱-۳- موانع ورود و رنت اقتصادی؛ معرف خروجی های زنجیره ارزش
۳۶	شکل (۶)- نحوه ایجاد و زوال سود اضافی ناشی از کارآفرینی
۳۸	بسته مطالعاتی ۱- انواع رنت اقتصادی
۳۹	۲-۳- ساختار زنجیره ارزش
۳۹	شکل (۷) - ساختار زنجیره ارزش
۴۱	۳-۳- دینامیک های زنجیره ارزش
۴۲	۴- مطالعه موردی: زنجیره ارزش میگو در نیجریه
۴۳	۱-۴- مراحل زنجیره ارزش میگو در نیجریه
۴۳	شکل (۸) - تأمین کنندگان کلیدی میگوی جهان در سال ۲۰۰۵
۴۴	شکل (۹) - زنجیره ارزش صید میگو در نیجریه
۴۶	شکل (۱۰) - ارزش افزوده میگو و شکست ارزش کلای ارسال
۴۷	منابع
۴۹	فصل ۲ - زنجیره ارزش، جهانی سازی و کسب و کارهای کوچک
۴۹	۱- جهانی سازی و اهمیت تحلیل زنجیره ارزش

۱۴۲	جدول (۱) - سلسله‌مراتبی برای ارتقا
۱۴۲	۱-۳- ارتقای متفاوت بنگاه‌های بزرگ و کوچک
۱۴۳	۲- تصمیم‌گیری ارتقا در بنگاه‌های کوچک و خرد
۱۴۵	۲-۱- ارتقای فرآیندی
۱۴۶	۲-۲- ارتقای محصول
۱۴۷	بسته مطالعاتی ۶- ارتقای فرآیندی: فناوری جدید تولید در آجر اصفهان
۱۴۸	بسته مطالعاتی ۷- ارتقای محصولی: بسته‌بندی جدید محصولات خرماي بم
۱۴۹	۲-۳- ارتقای کارکردی
۱۵۰	بسته مطالعاتی ۸- ارتقای کارکردی: بازاریابی و فروش بین‌المللی زعفران خراسان
۱۵۳	۲-۴- ارتقای زنجیره
۱۵۴	بسته مطالعاتی ۹- ارتقای زنجیره: فروش اسانس نعنای توسط تولیدکنندگان گیاهان دارویی میمند
۱۵۵	۲-۵- چند نکته تکمیلی
۱۵۷	منابع
۱۵۹	فصل ۶ - زنجیره ارزش، جهانی‌سازی و کسب‌وکارهای کوچک
۱۵۹	کاربرد زنجیره ارزش توسط آژانس‌های بین‌المللی جهت توسعه بخش خصوصی
۱۵۹	۱- مقدمه
۱۶۲	۲- گام اول: انتخاب صنعت / زنجیره‌های ارزش
۱۶۳	۲-۱- قابلیت رقابت‌پذیری
۱۶۴	جدول (۱) - مقایسه‌ای بین ابزارهای ارزیابی رقابت‌پذیری
۱۶۶	۲-۲- اثر صنعت هدف
۱۶۷	۲-۳- موضوعات بین‌بخشی
۱۶۷	۲-۴- ترکیب عوامل انتخاب
۱۶۸	جدول (۲) - ماتریس انتخاب صنعت
۱۶۸	۲-۵- چالش‌های فرآیند انتخاب
۱۷۰	۳- گام دوم: انجام تحلیل زنجیره و شناسایی مداخلات ممکن
۱۷۱	۳-۱- جمع‌آوری اطلاعات
۱۷۲	۳-۲- تصویر کردن زنجیره ارزش
۱۷۳	شکل (۱) - تصویر زنجیره ارزش صنعت دانه‌های روغنی موزامبیک
۱۷۴	۳-۳- ارزیابی محدودیت‌ها و موقعیت‌ها
۱۷۴	۳-۴- انتقال یافته‌ها
۱۷۵	۳-۵- شناسایی مداخلات ممکن
۱۷۶	۳-۶- چالش‌های فرآیند تحلیل
۱۷۷	۴- گام سوم: تدوین استراتژی رقابت‌پذیری صنعت
۱۷۷	۴-۱- شناسایی و ایجاد مزیت رقابتی
۱۷۸	۴-۲- طراحی و تدوین استراتژی ارتقای تجاری
۱۷۹	۴-۳- ایجاد فرآیندی برای حفظ رقابت‌پذیری
۱۸۰	۴-۴- ابزارها، چارچوب‌ها و چالش‌ها
۱۸۲	۵- گام چهارم: تدوین برنامه عملیاتی پیاده‌سازی توسعه
۱۸۲	۵-۱- چارچوبی برای تدوین برنامه عملیاتی
۱۸۳	شکل (۲) - ماتریس ساختار بازار

۱۸۶	۵-۲- عوامل موفقیت و چالش‌ها
۱۸۷	۶- گام پنجم: پایش عملکرد و ارزیابی اثر پروژه
۱۸۹	شکل (۳) - مدل علی پروژه میوه‌های درختی در کنیا
۱۹۰	۷- موردکاوی: دانه‌های روغنی موزامبیک
۱۹۰	۷-۱- پیش‌زمینه
۱۹۱	۷-۲- زیربخش‌های هدف
۱۹۳	۷-۳- خوشه کشاورزی بیرا
۱۹۴	۷-۴- زیربخش دانه‌های روغنی
۱۹۶	شکل (۴) - تصویر زنجیره ارزش صنعت دانه‌های روغنی موزامبیک با روابط حاکمیتی زنجیره
۲۰۰	۷-۵- تحلیل فرصت‌های ارتقا در زیربخش دانه‌های روغنی
۲۰۱	جدول (۳) - تحلیل فرصت‌های ارتقا در زیربخش دانه‌های روغنی
۲۰۲	جدول (۴) - موانع ارتقا و راه‌حل‌های مواجهه با موانع تأمین خدمات مالی برای استان مانیکا
۲۰۴	۷-۶- یافته‌های کلیدی و جمع‌بندی
۲۰۴	منابع
۲۰۵	فصل ۷- زنجیره ارزش در سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری
۲۰۵	کاربرد زنجیره ارزش توسط بانک جهانی برای سیاست‌گذاری توسعه
۲۰۵	۱- مقدمه
۲۰۸	۲- چارچوب پایه و اجزای کلیدی
۲۰۹	شکل (۱) - اجزای اصلی تحلیل زنجیره ارزش به روش بانک جهانی
۲۱۰	۲-۱- انتخاب بخش
۲۱۱	۲-۲- تحلیل بازار
۲۱۲	بسته مطالعاتی ۱۰- نمونه سؤالات تحلیل بازار
۲۱۴	۲-۳- ترسیم زنجیره ارزش
۲۱۵	بسته مطالعاتی ۱۱- نمونه سؤالات برای خریداران
۲۱۶	شکل (۲) - تصویرسازی فعالیت‌های زنجیره ارزش - قهوه هندوراس
۲۱۶	۲-۴- سنجش عملکرد و بهینه‌کاوی
۲۱۷	شکل (۳) - دینامیک زنجیره ارزش قهوه هندوراس - ساختار صنعت
۲۱۹	شکل (۴) - خوشه قهوه هندوراس: تعامل ذینفعان
۲۲۰	بسته مطالعاتی ۱۲- معیارهای زمان و هزینه صرف‌شده در زنجیره ارزش
۲۲۰	۲-۵- تدوین سیاست‌های پیشنهادی
۲۲۲	شکل (۵) - نمونه چارچوب سیاست‌های پیشنهادی
۲۲۲	۳- نکاتی در مورد سنجش عملکرد و بهینه‌کاوی به روش بانک جهانی
۲۲۲	۳-۱- سنجش عملکرد
۲۲۴	بسته مطالعاتی ۱۳- شاخص‌های ارزش کالای ارسالی
۲۲۴	جدول (۱) - معیارهای اثربخشی عوامل تولید
۲۲۶	۳-۲- بهینه‌کاوی: کاربردها و چالش‌ها
۲۲۶	جدول (۲) - نمونه شاخص‌های بهینه‌کاوی برای تحلیل زنجیره ارزش
۲۲۸	شکل (۶) - مقایسه زنجیره‌های ارزش لباس هندوراس و کنیا
۲۳۱	جدول (۳) - مقایسه هزینه یک واحد نیروی کار
۲۳۳	جدول (۴) - شاخص برق در کشورهای منتخب

- جدول (۵) - زمان صرف شده توسط مدیران ارشد
 در ارتباط با بروکراسی اداری
 ۲۳۴
 ۲۳۴
 بهینه‌کاو در لجستیک تجاری و حمل و نقل
 ۲۳۴
 شکل (۷) - زمان لازم برای انجام رویه‌های واردات
 ۲۳۶
 ۴- مثال‌هایی از تدوین سیاست‌ها بر مبنای تحلیل زنجیره ارزش
 ۲۳۶
 ۴-۱- گردشگری موزامبیک
 ۲۳۷
 شکل (۸) - سیاست‌های پیشنهادی برای بخش گردشگری موزامبیک
 ۲۳۸
 ۴-۲- صنعت نساجی اندونزی
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 منابع
 ۲۴۱
 جدول (۶) - سیاست‌های پیشنهادی برای صنعت نساجی اندونزی
- فصل ۸ - زنجیره ارزش در توسعه خوشه**
 استفاده از تحلیل زنجیره ارزش در پروژه‌های توسعه خوشه ایران
 ۲۴۳
 ۱- خوشه‌های کسب‌وکار و توسعه آنها
 ۲۴۵
 ۱-۱- خوشه‌های کسب‌وکار
 ۲۴۵
 ۱-۲- روش توسعه خوشه یونیدو در ایران
 ۲۴۸
 شکل (۱) - فرآیند پروژه توسعه خوشه کسب‌وکار
 ۲۵۰
 شکل (۲) - زمان‌بندی مراحل یک پروژه توسعه خوشه کسب‌وکار
 ۲۵۱
 ۱-۳- تحلیل زنجیره ارزش در مطالعه شناختی پروژه‌های توسعه خوشه
 ۲۵۲
 ۲- مطالعه موردی یک: خوشه زعفران خراسان
 ۲۵۷
 ۲-۱- خوشه صنعتی - صادراتی زعفران خراسان
 ۲۵۷
 شکل (۳) - پراکندگی کشت زعفران در استان‌های خراسان
 ۲۵۹
 شکل (۴) - پراکندگی واحدهای فعال در خوشه صنعتی - صادراتی زعفران در...
 ۲۶۰
 ۲-۲- فعالیت‌های زنجیره ارزش
 ۲۶۲
 ۲-۳- تحلیل اقتصادی زنجیره ارزش
 ۲۶۵
 شکل (۵) - فعالیت‌ها و اپراتورهای زنجیره ارزش سه دسته محصول خوشه ...
 ۲۶۶
 شکل (۶) - مقایسه عملکرد بنگاه اسپانیایی و ایرانی
 ۲۶۸
 ۲-۴- حاکمیت و ارتقا
 ۲۶۹
 شکل (۷) - نقشه حاکمیتی زعفران
 ۲۷۰
 ۳- مطالعه موردی دو: تجهیزات نفت، گاز و پتروشیمی خوزستان
 ۲۷۱
 ۳-۱- خوشه صنعتی تجهیزات نفت، گاز و پتروشیمی خوزستان
 ۲۷۱
 شکل (۸) - مراکز عمده خرید، تولید و مصرف کالا و تجهیزات صنعت نفت ایران
 ۲۷۳
 ۳-۲- فعالیت‌های زنجیره ارزش
 ۲۷۳
 شکل (۹) - فعالیت‌ها و اپراتورهای زنجیره ارزش تجهیزات نفت، گاز و پتروشیمی
 ۲۷۴
 ۳-۳- تحلیل اقتصادی زنجیره ارزش
 ۲۷۸
 شکل (۱۰) - ارزش افزوده ایجاد و سهم از کل ارزش افزوده در هر فعالیت زنجیره ارزش...
 ۲۷۹
 ۳-۴- حاکمیت و ارتقا
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 منابع

مقدمه، ضرورت و راهنمای مطالعه کتاب

در این بخش ضرورت آشنایی با مفاهیم، تحلیل و کاربردهای زنجیره‌های ارزش در توسعه و سیاست‌گذاری ذیل موضع رقابت‌پذیری و مفاهیم مرتبط با آن هم‌چون بهره‌وری و بنیان‌های خرد و کلان رقابت‌پذیری تبیین شده و پس از معرفی مخاطبان مجموعه حاضر، فصول کتاب و منابع آن و نحوه مطلوب مطالعه کتاب توسط مخاطبان مختلف ارائه خواهد شد.

۱- ضرورت

«داستان اقتصاد ایران، داستان تلاش پرمشقت مردمان این سرزمین و بازدهی محدود این تلاش‌هاست ... همه ما بارها و بارها به این نکته اندیشیده‌ایم که چرا به رغم این همه گفتگو و به رغم این همه تلاش و زحمت، هنوز توان آن را نداریم که برای فرزندان این مرز و بوم شغل مناسب، درآمد مطلوب، زندگی آسوده، احساس امنیت اقتصادی، و آینده نسبتاً مطمئنی فراهم آوریم. به راستی همین نگرانی‌هاست که تفکر و اندیشه ما در باب اقتصاد کشور را به خود مشغول داشته و ما را بر آن می‌دارد که به رغم همه مشکلات و ناملازمات، باز هم در حد توان خود هر کوره‌راهی را بپیماییم به این امید که راه رستگاری اقتصادی جامعه خود را بیابیم.» (دکتر حسین عظیمی برگرفته از مقدمه کتاب «ایران امروز در آینه مباحث توسعه»)[۱]

«فراهم آوردن شغل مناسب، درآمد مطلوب، زندگی آسوده، احساس امنیت اقتصادی و آینده نسبتاً مطمئن» که دکتر عظیمی هدف «تلاش پر مشقت مردمان این سرزمین می‌داند»، هدف مشترک بسیاری از فعالان توسعه (و آنان که به قول دکتر عظیمی «اگر علمی به نام علم اجتماعی